

Köyhyys lasten ja perheiden elämässä

Irene Nummela

Asiantuntija

Kirkkohallitus/diakonia- ja sielunhoitoyksikkö

Lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt Suomessa viimeisten vuosien aikana. Lapsiköyhyys on Suomessa vähäisempää kuin monessa muussa maassa, mutta se kolminkertaistui runsaassa kymmenessä vuodessa 1990-luvun puolivälin jälkeen ja jäi tälle korkealle tasolle. Kasvu on ollut jyrkintä pikkulasten perheissä. Toimeentulon ongelmilla on yhteys vanhempien ja lasten hyvinvointiin.

Suomen lapsiköyhyysaste on kansainvälisesti katsottuna (OECD) alhainen, mutta kuitenkin noin joka kymmenes lapsi (12 prosenttia lapsista) elää perheessä, joiden tulot ovat alle maamme suhteellisen köyhyysrajan. EU:n käyttämän suhteellisen köyhyyden mittarin mukaan talous on köyhä, kun sen tulot jäävät alle 60 prosenttiin mediaanitulosta (Kangas & Ritakallio 2008, 11).

Absoluuttisella tai äärimmäisellä köyhyydellä viitataan tilanteeseen, jossa ihmisarvoisen elämisen perusedellytykset puuttuvat. YK:n ja Maailmanpankin määritelmien mukaan äärimmäisessä köyhyydessä elävällä ihmisellä on käytössään alle 1,25 dollaria päivässä. Lapsiköyhyysasteella puolestaan tarkoitetaan suhteellisen köyhyysrajan alapuolella olevissa kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden osuutta kaikista alaikäisistä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus suojeluun, koulutukseen, terveyteen, sosiaaliturvaan ja lapsen kehityksen kannalta riittävään elintasoon. Yhdenkään lapsen ei tulisi kärsiä köyhyydestä, nälästä tai osattomuudesta. Lapsen oikeudet jäävät kuitenkin monen lapsen kohdalla toteutumatta tai ne toteutuvat vain osittain. Suomessakin moni lapsi kasvaa köyhässä perheessä.

<https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Köyhyys eriarvoistaa

Helka Raivio ja Jarno Karjalainen (2013) määrittelevät osallisuuden riittävänä toimeentulona ja hyvinvointina, mahdollisuutena toiminnalliseen osallisuuteen, jäsenyytenä ja kuulumisena yhteisöihin. Taloudellisten resurssien puuttuminen voi vaikeuttaa lapsen ja perheen osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa ja yhteisöissä. Köyhyys voi olla myös osallisuudesta poissulkeva tekijä. Taloudellinen eriarvoisuus näkyy lasten ja nuorten arjessa, jossa perheen köyhyys rajaa vapaa-ajanviettoa sekä toimintaa kaveripiirissä. Ikätovereista poikkeava kulutuskäyttäytyminen voi johtaa jopa syrjintään ja ryhmästä pois sulkemiseen.

Kirkon diakoniarahaston avustushakemukset kertovat siitä, että rahanpuute uhkaa katkaista myös monen pienituloisen perheen lapsen koulutuspolun. Toimeentulo-ongelmat vaikuttavat vanhempien hyvinvointiin, keskinäiseen suhteeseen, vanhemmuuden laatuun ja sitä kautta lasten hyvinvointiin. Kasvat tuloerot johtavat lasten eriarvoistumiseen ja pahimmillaan syrjäyttämiseen. Köyhyys koskettaa etenkin yksinhuoltajia sekä monilapsisia perheitä. Lapsiperheköyhyyden taustalla on työttömyyttä, niukkaa koulutusta, työelämän muutosta, ongelmien kasautumista ja periytymistä sekä näiden yhteyksiä sukupuoleen. Syyt ovat moniulotteisia ja kietoutuvat usein toisiinsa.

Tutkimukset osoittavat, että taloudellinen huono-osaisuus, samoin kuin taloudellinen hyväosaisuuskin periytyvät vahvasti sukupolvelta toiselle. Lapsuuden perheen köyhyys säteilee yksilön elämässä laajalle ja pitkään. Siitä seuraa myös yhteiskunnalle monella alueella ilmeneviä, vaikeasti ratkottavia ja kalliiksi tulevia ongelmia. Joutuminen elämään köyhässä perheessä on väärin lasta kohtaan; hän on tilanteeseen syytön.

Lapsuuden perheen pitkäkestoiset toimeentulo-ongelmat lisäävät syrjäytymisriskiä nuoruudessa ja nuorilla aikuisilla. Lapsiperheen lyhytkestoisetkin toimeentulo-ongelmat heikentävät vanhempien voimavaroja ja lisäävät huolta lasten hyvinvoinnista ja pidentyessään johtavat riskien kasvuun. Suomessa yhden vanhemman perheitä on noin 20 prosenttia. Kirkon diakoniarahaston avustushakemuksissa talouden haavoittuvuus ja nopeasti tapahtuva velkaantuminen näkyy vahvasti sellaisissa perheissä, joissa on vain yksi tulonsaaja. Hakemuksia tulee erityisen runsaasti yksinhuoltajaperheistä sekä perheistä, joissa on yhteishuoltajuus ja lapset liikkuvat kahden kodin välillä. (http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_001.html?s=0)

Pois huono-osaisuutta ruokkivasta kehästä

Perheen pitkäaikaisen toimeentulotukiasiakkuuden voi nähdä syrjäytymisriskinä. Toimeentulotukiasiakkaana perhe joutuu tulemaan toimeen niin sanotulla toimeentulotukinormilla, ja siten perheen kulutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Tämä ei luonnollisestikaan kerro koko kuvaa perheen hyvinvoinnista. Mutta mikäli toimeentulotukiasiakkuuden ja sen pitkittymisen taustalla on sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, se vaikuttaa koettuun hyvinvointiin ja kertoo perheen hyvinvoinnista laajemmin. Sosiaalisten ongelmien kasauma voidaan nähdä syrjäytymisenä ja huono-osaisuuden itseään ruokkivana kehänä. (Raunio 2006, 24–43.)

Hyvinvointivaltion universaalien palvelujen, kuten varhaiskasvatuksen ja koulun, perhevapaiden ja perhepoliittisten etuisuuksien sekä tasokkaan terveydenhoidon ylläpito ja kehittäminen antavat lapsille tasa-arvoisia mahdollisuuksia turvalliseen arkeen, sosioekonomisista lähtökohdista riippumatta.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan yhdenkään lapsen ei tulisi kärsiä köyhyydestä, nälästä tai osattomuudesta. Silti Suomessakin moni lapsi kasvaa köyhässä perheessä. Poliitikassa, kuten myös kirkossa, täytyisi miettiä, miten eri päätökset vaikuttavat vähävaraisissa perheissä eläviin lapsiin. Muun muassa lapsivaikutusten arvioinnilla <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/LAVA-ohjeistus/9308d811-9e19-0cbe-b82e-560082043d97> voidaan tehdä päätöksiä, jotka eivät vaikuta heihin kielteisesti, ja politiikkatoimilla varmistaa, että vähävaraisten perheiden lasten tilanne ei heikkene vaan parane.

Lähteet

Kangas O. & Ritakallio V-M (2008) Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Kela

Karvonen S. & Salmi M. (toim.) (2016). Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Työpaperi 30/2016. 74 sivua. Työpaperi 30/2016. 74 sivua. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Raivio H. & Karjalainen J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.

Raunio, K. (2006). Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Ritakallio V-M. (1996): Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Teoksessa Olli Kangas ja Veli-Matti Ritakallio Kuka on köyhä? Tutkimushankkeen lähtökohdat ja tavoitteet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/04/25094149/Lapsuudelle-arvo_lapsikoyhyysraportti_2015.pdf